

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В АСПЕКТІ ГІТАРНОГО МИСТЕЦТВА

На основі аналізу психічних процесів і осмислення використовуваних відчуттів і видів пам'яті, із застосуванням законів класичної механіки до звуковидобування, з урахуванням педагогічного досвіду в цьому напрямі розроблена система навчання гри на класичній гітарі, а також сучасні методики вивчення музичного твору. Відчуття є одним із найпростіших пізнавальних психічних процесів. Під час гри на інструменті будь-який музикант незалежно від нього самого користується такими відчуттями: зоровими, слуховими, відчуттями дотику або тактильними, відчуттями руху, а також різними внутрішніми відчуттями, що відповідають за стан різних органів у т.ч. м'язів і тісно пов'язані з емоційними станами.

Ключові слова: психічні процеси, відчуття, музичний твір, звуковидобування, класична гітара.

Аналіз актуальних досліджень. Специфіку впливу музичного мистецтва на людину досліджували такі вчені, як А. Виготський, О. Костюк, В. Медушевський, Б. Назайкинський, С. Раппопорт та ін. Усі вони звертали свою увагу на такий феномен людської творчості, який зветься **художнім образом** і пов'язаний з асоціативно-образним мисленням людини. Сутність процесу формування художньо-образного мислення під час навчання гри на гітарі полягає в тому, щоб результати синтетично-образного осмислення (у тому числі й художнього) органічно увійшли в структуру особистості, поєдналися з власним досвідом людини, трансформувалися в її ставлення до світу. Стали часткою її «Я».

Питання змісту та спрямованості інформації, яка активізує сприймання художніх творів, у музичній педагогіці дістали досить глибоке розкриття (О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, В. Остроменський, О. Ростовський, В. Шацька та ін.).

Мета статті – на основі аналізу психічних процесів і осмислення використовуваних відчуттів і видів пам'яті, з урахуванням педагогічного досвіду в цьому напрямі розробити систему навчання гри на класичній гітарі, а також сучасні методики вивчення музичного твору.

Виклад основного матеріалу. Вивчення виконавської майстерності на будь-якому музичному інструменті з позиції психіки починається на рівні відчуттів. Відчуття є одним із найпростіших пізнавальних психічних процесів. З точки зору фізіології цей процес відбувається на клітинному рівні й зачіпає складні анатомічні структури. Класифікацій видів відчуттів дуже багато, але нас цікавлять тільки ті, які мають місце в музичній педагогіці. Під час гри на інструменті будь-який музикант незалежно від нього самого користується такими відчуттями: зоровими, слуховими, відчуттями дотику або тактильними, відчуттями руху, а також різними внутрішніми відчуттями, що

відповідають за стан різних органів у т.ч. м'язів і тісно пов'язаними з емоційними станами. Усі ці відчуття взаємодіють між собою. Посадка гітариста, постановка рук, звуковидобування повинні бути проконтрольовані на рівні відчуттів. Якщо відчуття та їхні логічні взаємодії під час навчання будуть неправильними, то надалі обов'язково виникнуть серйозні проблеми не тільки технічного характеру, але й музично-творчого.

За допомогою різних груп відчуттів у їх взаємодії між собою функціонують і розвиваються інші найважливіші психічні процеси: сприйняття, уявлення, пам'ять, уява, мислення, увага, емоції тощо, які мають величезне значення на заняттях музикою.

Для більш наочного опису процесів, що відбуваються під час вивчення музичного твору, необхідно висвітлити таке поняття, як пам'ять. Людська пам'ять підрозділяється на різні види. Для нас становлять інтерес: образний (у нашому випадку зоровий, слуховий і дотиковий), руховий (або моторний), словесно-логічний і емоційний види пам'яті. Музична пам'ять належить до слухової пам'яті та включає в себе мелодичний, гармонічний і ритмічний компоненти. Під словесно-логічним видом пам'яті в нашому випадку розуміється запам'ятовування послідовності музичного твору. Цей вид пам'яті відповідає за структуру, послідовність і форму твору та має важливу особливість – випередження. За точність, логічність і економічність рухів відповідає моторна пам'ять. Зорова пам'ять працює під час читання з листа, а також необхідна для зорового контролю складних ділянок п'єси. Дотикальна пам'ять відповідає за багато специфічних прийомів, звук, музичну виразність і багато іншого. Усі види пам'яті в кожній людини розвинені по-різному. Як показує досвід, найгірше розвинені ритмічна та словесно-логічна пам'ять, а найкраще – слухова (особливо мелодична) і зорова. Як правило, у процесі занять музикант користується в основному слуховою, зоровою та моторною пам'яттю. Завдання полягає в тому, щоб навчитися правильно користуватися іншими видами пам'яті, а також розвинути їх до досконалості. Практика показує, що під час виконання музичного твору простежити за всіма видами відчуттів, різними видами пам'яті, логікою рухів, емоційними станами тощо без певної системи занять і знань у цій області неможливо.

Ураховуючи різноманіття відчуттів у аспекті гітарного мистецтва, вважаємо за доцільне виділити необхідність скрупульозного вивчення й освоєння основних прийомів звуковидобування – «апояндю» і «тірандо». Правильне використання прийому «апояндю», тобто з опорою на сусідню струну дозволяє не робити зайвих рухів. Для вилучення якісного звуку, контакт пальця зі струною повинен бути завжди щільним без прослизання по подушечці пальця. Що стосується використання останньої фаланги й середнього суглоба пальця, то згідно із законами класичної механіки, зменшуючи «плече важеля» завжди має місце виграш у «силі». Таким чином, без особливих витрат збільшується сила звуку, а «програш у відстані» усуває зайві рухи.

Якщо на першому етапі задіяні словесно-логічна пам'ять і внутрішній слух, а на другому частково вирішуються питання логіки, то в міру виконання наступних етапів поступово вводяться інші види пам'яті. Займаючись по 3-му етапу, необхідно акцентувати свою увагу на якому-небудь із видів пам'яті при кожному програванні складової частини й визначити, які з них відстають у розвитку. Далі визначається кількість виконань складової частини для контролю намічених видів пам'яті, що є строго індивідуальним.

Для більш швидкого та глибокого освоєння матеріалу рекомендується в повільному темпі, з урахуванням усіх використовуваних видів пам'яті й логіки рухів розібратися в апплікатурних тонкощах складової частини з урахуванням принципу пріоритету правої руки. Після цього твір слід учити відразу в кінцевому темпі. Для більш упевненого досягнення свободи виконання рекомендується програвати складову в різних темпах. Варіювання темпу усуває більш детальне вивчення тексту, що призводить до вміння виконувати тільки один відпрацьований варіант, що обмежує музичні можливості виконавця.

Коли всі використовувані види пам'яті будуть доведені до прийняттого рівня (60–70 %), рекомендується виконувати складову частину з урахуванням динамічного розвитку фрази, характеру твору, темпових змін, внутрішнього стану. Дуже корисно вчити складові частини врозбивку або, наприклад, у зворотному порядку.

На всіх етапах, особливо починаючи з третього, необхідно також аналізувати й на основі цього усувати помилки, що виникають із причини неправильних відчуттів, збоїв пам'яті або логіки рухів.

Коли відпрацьований 5-й етап і твір повністю готовий до концертних виступів, то щоб уникнути його загравання рекомендується періодично повертатися до 3-го етапу (замінивши слово «вчити» на «виконувати»). 4-й етап можна виключити.

Цей метод дозволяє також контролювати певні емоційні стани, наприклад, частково зменшувати хвилювання на виступах.

Класична гітара в сольній концертній практиці є технічно непростим інструментом. Тому особливості навчання початківця-музиканта полягають у тому, що кожен новий твір певною мірою ставить нові художні й технічні завдання. Поряд із вивченням художніх творів учень повинен систематично працювати над інструктивними матеріалами – гаммами, вправами, етюдами й іншими, призначеними для розвитку спеціальних навичок. На відміну від фортепіано, найбільша проблема гри на гітарі в учнів – це виконання технічно складних п'єс, оскільки будь-який акорд, інтервал, баре може зробити п'єсу занадто складною для виконання. Виникає непростий вибір: або йти на поводу в музичної ідеї (і з її точки зору ставити акорди, баре), або на шкоду музичній думці, але заради технічної простоти, обмежуватися великою кількістю відкритих струн,

використання яких значно полегшує завдання лівої руки, і повністю відмовитися від акордів, які можуть викликати технічні складності в початківця-гітариста під час виконання.

Кінцевим продуктом виконавської творчої діяльності є створення повноцінного художнього образу, що прямо пов'язане зі станом і можливостями технічного арсеналу виконавця. Тому в даний час у всьому світі приділяється серйозна увага технічним проблемам і методам їх вирішення на всіх етапах навчання гітаристів.

Висновки. Можна зробити висновок, що створення кінцевого продукту виконавської діяльності (виконання музичного твору), на наш погляд, є сукупністю різних видів виконавської майстерності. Проте не слід забувати, що теоретизувати можна нескінченно, але якщо гітарист (та й будь-який музикант) не уявляє собі музичного фрагмента на емоційному рівні, то під яким кутом пальці не став, буде лише суха послідовність нот.

Таким чином, прискоренню музично-технічного розвитку гітариста сприяє грамотна й раціональна організація навчального процесу, що дозволяє системно підійти до вирішення завдання підвищення технічної майстерності учнів-гітаристів, необхідного для повноцінного розвитку їх виконавської культури та художньо-творчої діяльності. З метою досягнення учнями найвищих результатів необхідно, щоб процес їх розвитку мав системний і розвиваючий характер, а також творчий початок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев Б. А. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. А. Асафьев. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с.
2. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості: поступ у незвідане / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 12.
3. Гіппенрейтер Ю. Б. Введення в загальну психологію: Курс лекцій / Ю. Б. Гіппенрейтер. – М., 1988.
4. Іванніков В. А. Галузі психології / В. А. Іванніков // Хрестоматія з курсу «Введення в психологію» / ред.-сост. Є. Є. Соколова. – М., 1999. – С. 40–67.
5. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навчальний посібник / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 256 с.
6. Соколова Е. Е. Введення в психологію : підручник для студ. вищ. навч. закладів. – М. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 352 с.
7. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць / Редколегія О. П. Щолкова та інші. – К. : НПУ, 2000. – 181 с.
8. Художественное творчество. Вопросы комплексного изучения / Отв. ред. Б. С. Мейлах. – Л. : Наука, 1983. – 287 с.

РЕЗЮМЕ

Мосин Д. И. Использование психических процессов в аспекте гитарного искусства.

На основе анализа психических процессов и осмысления используемых ощущений и видов памяти, с применением законов классической механики к звукоизвлечению, с учетом педагогического опыта в этом направлении разработана система обучения игре на классической гитаре, а также современные

методики изучения музыкального произведения. Ощущение является одним из самых простых познавательных психических процессов. При игре на инструменте любой музыкант независимо от него самого пользуется следующими ощущениями: зрительными, слуховыми, ощущениями прикосновения или тактильными, ощущениями движения, а также различными внутренними ощущениями, которые отвечают за состояние различных органов в т.ч. мышц и тесно связанными с эмоциональными состояниями.

Ключевые слова: психические процессы, чувства, музыкальное произведение, звукоизвлечение, классическая гитара.

SUMMARY

Mosin D. Using mental processes in the aspect of guitar art.

The specific impact of music on a person is examined by such scholars as A. Vyhotsky, O. Kostyuk, V. Medushevsky, B. Nazaykynsky, S. Rappoport and others. They have drawn their attention to the phenomenon of human creativity, which is called artistic way and linked to associative and creative thinking of a person. The essence of the process of artistic and creative thinking formation in teaching guitar to the results of synthetic and imaginative understanding (including art) was organically included into the structure of personality, combined with his own human experience, and transformed his relation to the world. They began to share their "I". The question of the content and orientation of information that activates perception of artistic works in music pedagogy were studied by O. Apraksina, B. Asafiev, N. Hrodzenska, D. Kabalevsky, V. Ostromensky, O. Rostov, V. Shatska etc.).

Based on analysis and understanding of mental processes the sensations and memories were used taking into account the laws of classical mechanics to sound production, subject teaching experience in this area and developed a system of learning to play classical guitar and modern methods of studying music. The feeling is one of the simplest cognitive mental processes. When playing the instrument every musician independently uses one of the following senses: visual, auditory, tactile or sense of touch, sense of movement, and various internal sensations that are responsible for the status of various bodies including muscle and are closely connected to emotional states. All these feelings interact. With different groups of sensations in their interaction with each other operate and develop other important mental processes: perception, representation, memory, imagination, thinking, attention, emotions, etc., which are of great importance in music lessons.

Thus, acceleration of musical and technical development promotes guitarist's competent and rational organization of educational process, allowing systematic approach to the problem of improving the technical skills of students-guitarists necessary for the full development of performance culture and art and creative students' activity. In order to achieve the best results it is necessary that the process of development had systemic and developmental character and creativity.

Key words: mental processes, feelings, music, sound-building, classical guitar.

УДК 613. 97: 159. 955. 378. 17

І. О. Павленко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ОБРАНОЮ ПРОФЕСІЄЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проблема становлення особистості майбутнього вчителя, розвиток професійно-ціннісних орієнтацій є актуальною та знаходиться під пильною увагою